

DOI: 10.20535/2522-1078.2022.2(12).269094

УДК 655.4

Надходження до редакції: 09.12.2022

Прийняття до друку: 13.12.2022

Левчук О. М.

канд. філол. наук, доц. кафедри видавничої справи та редагування Навчально-наукового видавничо-поліграфічного інституту, КПІ ім. Ігоря Сікорського, м. Київ, Україна, lomodud@gmail.com

ORCID: 0000-0002-7595-5376

Загоруй А. С.

магістр кафедри видавничої справи та редагування Навчально-наукового видавничо-поліграфічного інституту, КПІ ім. Ігоря Сікорського, м. Київ, Україна, anastasiia.zahorui@gmail.com

Levchuk O.

PhD of Philology, Associate Professor at the Department of Publishing and Editing, Publishing and Printing Institute of Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute, Kyiv, Ukraine, lomodud@gmail.com

ORCID: 0000-0002-7595-5376

Zahorui A.

Master of the Department of Publishing Studies, Institute of Publishing and Printing of the of Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute, Kyiv, Ukraine, anastasiia.zahorui@gmail.com

МІЖНАРОДНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ВИДАВЦІВ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ: ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОБОТИ

INTERNATIONAL ACTIVITIES OF UKRAINIAN PUBLISHERS DURING THE FULL-SCALE INVASION: MAIN AREAS OF WORK

У статті досліджено основні напрями міжнародної діяльності українських видавництв під час повномасштабного вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 року. На прикладах адаптації конкретних видавничих осередків показано, як можна успішно долати дезорганізованість видавничих процесів у ході оперативної евакуації персоналу та матеріальних активів, компенсувати руйнування інфраструктури й розрив логістичних зв'язків, одночасно набуваючи нового досвіду в закордонній діяльності. У контексті дослідження цієї активності українських видавців, спрямованої налагодити міжнародну співпрацю в кризовий для галузі період, визначено, що проблеми друку у вітчизняних видавців, які перебувають під обстрілами і в евакуації, а також складнощі з налагодженням логістики спонукали їх до розширення співробітництва з іноземними колегами й просування авторського активу, експорту книгопродукції, налагодження її друку за кордоном, дистрибуції на закордонних ринках і в межах волонтерських ініціатив. Успіх волонтерських і релокаційних заходів комерційного співробітництва видавців України з іноземними колегами під пильною увагою закордонних медіа посприяв

швидкому визнанню популярних українських авторів, яких уже вшановано численними літературними преміями. Особливо добре запотребовані на іноземних ринках книги українська дитяча та історична література сучасних авторів. Узагальнено базові моделі кризової співпраці українських видавництв з іноземними партнерами, доброчинцями, грантодавцями. Проаналізовано актуальний досвід, що його представники української книговидавничої сфери напрацювали за кордоном упродовж 9 місяців російської агресії, дає підставу стверджувати, що видавництва України нарешті повноцінно виконують функцію з просування української культури в іншомовних середовищах і роблять їх країну медійно видимою в глобальному масштабі.

Ключові слова: книговидання, міжнародна діяльність, українські видавництва, повномасштабне вторгнення.

The article examines the main directions of international activity of Ukrainian publishing houses during the full-scale invasion, namely from February 24, 2022. Examples of the adaptation of specific publishing centers show how it is possible to successfully overcome the disorganization of publishing processes during the operational evacuation of personnel and material assets, to compensate for the destruction of infrastructure and the breakdown of logistical connections, while simultaneously gaining new experience in foreign operations. In the context of the study of this activity of Ukrainian publishers, aimed at establishing international cooperation in a period of crisis for the industry, it was determined that printing problems of domestic publishers who are under fire and in evacuation, as well as difficulties with establishing logistics, prompted them to expand cooperation with foreign colleagues and promotion of the author's asset, export of book products, adjustment of its printing abroad, distribution in foreign markets and within volunteer initiatives. The success of volunteer and relocation activities of commercial cooperation of Ukrainian publishers with foreign colleagues under the close attention of foreign media contributed to the rapid recognition of popular Ukrainian authors who have already been honored with numerous literary awards. Ukrainian children's and historical books by modern authors are especially well-sold in foreign markets. Generalized basic models of crisis cooperation of Ukrainian publishing houses with foreign partners, benefactors, grant givers. The analyzed actual experience that the representatives of the Ukrainian book publishing sphere gained abroad during the 9 months of Russian aggression gives reason to assert that the publishing houses of Ukraine are finally fully fulfilling the function of promoting Ukrainian culture in foreign-language environments and making their country visible in the media on a global scale.

Keywords: book publishing, international activities, Ukrainian publishing houses, full-scale invasion.

Постановка проблеми. Пандемічні обмеження 2020–2021 років притлумили активність українських видавничих організацій на зовнішньому ринку, щойно вони в 2017–2019 роках почали активно емансипуватися від російського контролю за продажем видавничих прав одразу на всі країни «колишнього СРСР». А силове усунення російського чинника з українського книжкового ринку заборонаю ввозити книги антиукраїнського спрямування, відповідно, уможливило в Україні якісний і кількісний сплеск власної книгопродукції як за числом назв, так і за тиражами видань — передусім перекладних, які у нас традиційно є базовим асортиментом. Ситуація «ковідного провалу» почала вирівнюватися до початку 2022 року завдяки впровадженню державної програми «Підтримка, коли з 2 млрд грн [5], витрачених українцями на культурні потреби, більше половини коштів потрапило видавцям, які завдяки цьому змогли запланувати розширення у видавничих програмах кількості перекладних видань і готувалися до купівлі прав на їх переклади у новому сезоні. Їхні плани зазнали краху 24 лютого 2022 р. із першими ракетними залпами рф по українських містах — зокрема по Харкову й Києву, де локалізовано більшість видавництв та друкарень України.

Під час повномасштабного вторгнення українські поліграфідоприємства та видавці мусили терміново шукати можливість зберегти свій бізнес в умовах воєнних загроз з боку російської федерації. З огляду на постійні обстріли видавничих центрів співробітники українських видавництв розпочали переміщатися по країні та світі й шукати нові можливості провадити статутну діяльність. Серед таких примусово адаптаційних заходів найбільшу ефективність показали два — це негайний вихід на міжнародний ринок (для тих видавництв, що раніше не мали такого досвіду) та пошук нових можливостей до співпраці та розширення діяльності (для тих видавництв, що вже мали досвід співпраці за кордоном) завдяки підвищеній увазі до подій російсько-української війни з боку іноземних медіа.

Актуальність статті зумовлена тим, що російсько-українська війна триває, й належить зафіксувати взірці оперативного набутого видавництвами України досвіду з просування їх продукту на зовнішній ринок за гострої воєнної кризи, щоб надалі мати змогу оцінювати стан і прогнозувати перспективи розвитку українських видавництв в іноземному вимірі їх діяльності.

Огляд літератури. Діяльність українських видавництв за кордоном украї мало досліджена за 9 місяців повномасштабного вторгнення, як і 9 воєнних років до того. На цю тему фахівці (М. Тимошик, А. Антоненко, І. Стронговський, М. Шейко, Д. Павличко) майже не дописували через обмеженість та герметизм ділових стосунків із закордонними видавництвами, натомість проблеми співпраці у видавничій галузі більше висвітлювали українські автори з іноземним представництвом інтересів (А. Курков, О. Забужко, А. Любка) чи культурні оглядачі (Д. Бадьйор, В. Клименко). Серед нині доступних джерел, показових для вивчення цієї теми, — каталоги та статті Українського інституту книги, матеріали Української асоціації видавців та книгорозповсюджувачів, матеріали культурно-видавничого проекту «Читомо», а також статті активних діячів галузі О. Афоніна, М. Кравченка, О. Красовицького. Досліджуючи контексти сучасної діяльності українських видавців за кордоном, потрібно брати до уваги й праці, присвячені загальним засадам роботи українських видавництв періоду здобуття Україною незалежності, зокрема — публікації І. Батуревич, О. Рибки, О. Красовицького, А. Мартинова, Віктора Круглова, А. Санченка. Ґрунтовніших наукових чи оглядових праць на цю тему наразі не виявлено як через обмеженість періоду дослідження, так і внаслідок ускладненості доступу до фахових джерел і респондентів та гострокризний стан українських гуманітарних інститутів під час війни.

Мета дослідження — виділити основні аспекти діяльності українських видавців за кордоном з 24 лютого 2022 року. Для дослідження використовувалися емпіричні та теоретичні методи дослідження, метод аналізу та синтезу, методи абстрагування, індукції та дедукції. Основою для дослідження діяльності українських видавництв стало мережеве опитування українських видавців, проведене у вересні 2022 року для проекту «Читомо». До опитування долучилося 85 українських видавців-респондентів, як юридичних осіб, так і фізичних осіб підприємців з різних регіонів України. Завдяки їх оперативним відповідям можна скласти уявлення про поточну видавничу роботу протягом 9 місяців російсько-української війни, що вимушено сприяла їх діяльності за кордоном.

Результати дослідження. Ланкою, яку під тиском воєнних обставин українські видавці широко розгорнули в перші місяці російської повномасштабної агресії, став розвиток їх закордонної діяльності, так би мовити, примусовим порядком. Через небезпечну ситуацію перемістилися

за кордон і надалі продовжували там працювати багато співробітників українських видавництв, а найактивніше — «Смолоскип», «НК-Богдан», «Дух і Літера», «Комора», «Лабораторія» [4].

Протягом весни-літа 2022 року інтерес до української культури, зокрема й книжки, зростав за кордоном дедалі через активно висвітлювану в світових медіа російсько-українську війну, а це породило попит на переклади актуальних та класичних творів українського письменства. Серед видавців, які подужали вдовольнити цей попит хоча б частково, не припиняли свою діяльність у повному обсязі, — «Видавництво Старого Лева», «Білка», «Наш Формат», Видавництво Анетти Антоненко, «Човен», «Родовід» і видавництво аудіокнижок «Абук» [3]. Базові з основних її напрямів у цей період — експорт та продаж власних книжок за кордон, продаж прав на видання, друк книжок за кордоном.

Активний запит на українську книгу в зацікавлених іноземних видавців пояснюється не в останню чергу тим, що послідовно розгортається рух за відмову (кенселинг) від продуктів російської культури як агресорської. Акцент помітно змістився на видання й активне просування за кордоном не просто творів з України, а українських авторів та авторок, персонально та в збірках.

Під час повномасштабного вторгнення видавці України не припиняли брати участь у міжнародних фахових подіях. Цьогоріч попри війну українські стенди були представлені на багатьох книжкових ярмарках світу, зокрема на Гетеборзькому, Варшавському, Болонському, Лісабонському, Паризькому, Тайванському, на фестивалі «Світ книги» у Празі, книжковому ярмарку у Турині тощо. На найбільшому в світі Франкфуртському книжковому ярмарку, що проходив з 19 до 23 жовтня 2022 року, було представлено понад 40 наших видавничих організацій [10]. Серед цих видавництв — «Навчальна книга — Богдан», «Наш формат», UA Comix, «Час майстрів», Vivat, «Віхола», «Чорні вівці», «Каламар», іzhak, «Парасоля», «Сафран», «Моторний Равлик», «Видавництво Старого Лева», «Артбук», ist publishing, «Крокус», «Книголав», «Кліо», «Видавництво Анетти Антоненко», «Ніка-Центр», «Нора-Друк», «Лабораторія» та інші. Для участі на Франкфуртському книжковому ярмарку Український інститут книги сформував спеціальний каталог і список учасників.

Як на міжнародних подіях, так і під час продажів прав за кордоном в українських видавців з 24 лютого 2022 року права на їхні видання придбали у більш ніж 20 країнах світу — Німеччині, Польщі, США,

Великій Британії, Чехії, Латвії, Швейцарії, Франції, Греції, Туреччині, Тайвані, Словаччині, Болгарії, Бельгії, Литві, Норвегії, Японії, Естонії, Молдові, Грузії, Сербії, Фінляндії, Нідерландах, Іспанії, на Азорських островах.

Представники Видавництва Старого Лева констатують, що від лютого цього року продали права на 55 підготовлених ними книжок у 26 країнах світу. Так, права тільки на дитячу книжку «Війна, що змінила Рондо» Романи Романишин і Андрія Лесіва (Творча майстерня «Аграфка») продано у сім країн світу [2].

Серед інших видавців, яким вдалося продати права на свої видання за кордон від початку активної фази війни, — Vivat, «АССА», «Видавництво Анетти Антоненко», «Наш Формат», «Абрикос», «НОРА-ДРУК», «izhak», «ПЕГАС», ist publishing, «Білка», «Моя книжкова полиця», «Ранок», Yakaboo Publishing, «Час майстрів», «Літопис» та інші видавництва [3].

Так, тільки з видавництва Vivat продано прав на дитячу й художню літературу загалом у 10 країн, а саме в Молдову, Румунію, Латвію, Грузію, Німеччину, Польщу, Болгарію, Литву, Канаду, Велику Британію. Просуванням своєї продукції та продажем прав іноземним видавцям наші видавці займаються самостійно, проте їм у цьому істотно допомагають каталоги, які створюють та розповсюджують Український інститут книги та Українська асоціація видавців і книготорговців.

Втім, на уже знаних у світі популярних українських авторів А. Куркова, С. Жадана, О. Забужко, А. Любку за кордоном права продають їх іноземні літературні агенти. Так, у видавництві «Комора» продажем прав на твори Оксани Забужко займається її літературна агентка, яка нині активно допомагає письменниці просувати її есей «Найдовша подорож», написаний спеціально для західного читача про українські події і їх глобальний контекст [9].

На міжнародному книжковому ринку продовжує знаходити собі гідне місце українська дитяча книжка. Нині іноземні видавці активно купували права на дитячі видання про війну. Також іноземних видавців і читачів цікавлять видання про Україну в контексті її історії та культури. Від 24 лютого за кордоном найбільш радо купували права на такі українські видання: «Зваблення їжею з українським смаком» Євгена Клопотенка (Книголав), «Погані дороги» Наталки Ворожбит (Видавництво Анетти Антоненко), «Подолати минуле» Ярослава Грицака (Портал), «За

лаштунками імперії. Есеї про українсько-російські культурні відносини» Віри Агеєвої (Віхола), «Знак. Українські товарні знаки 1960–80-х років» (IST Publishing), «Оформляндія» Маркіяна Камиша (НОРА-ДРУК) тощо. Прецедентну книжку видавництва «Видавництво» «Майя та її мами» Лариси Денисенко видано у британському видавництві Bonnier Books, кошти від її продажу надійшли у ЮНІСЕФ на підтримку українських дітей, які постраждали через повномасштабне вторгнення [7].

Крім того, видавці України надали за кордон істотну підтримку літературою для українських сімей-біженців, зокрема з дітьми. Провідні фахівці книговидавничого ринку розпочали передавати свої книжки українською мовою для волонтерів, бібліотек, будинків тимчасового прихистку, звичайних читачів — переміщених осіб, а також надавати права на друк для іноземних видавництв, які пропонували надрукувати та розповсюджувати ці книжки безкоштовно. Згодом ініціативу, що її започаткували видавці, підхопив Український інститут книги [6].

Через розбомблені друкарні, складнощі з логістикою і сировиною українські видавництва мусили налагоджувати процес друку тиражів за кордоном. Yakaboo Publishing, «Родовід», Ist Publishing, «Ранок», «Видавництво XXI» вже отримали такий досвід [1]. А видавництво Bookchef анонсувало масштабну співпрацю у Німеччині: «Маємо спільний проєкт з Arena Verlag (Німеччина) щодо видання дитячих книг українською. Всього було надруковано 10 000 книг, по 1200 кожного найменування українською мовою. Книги розповсюджувалися безкоштовно серед українських дітей у Німеччині через школи» [3].

Зокрема, найбільшій кількості українських видавців вдалося вийти на польський книжковий ринок. Приклад у тому подало «НК-Богдан» з Тернополя, працівники якого вже розповсюджували свою продукцію польською мережею Empik, а після подій лютого суттєво поглибили й розширили співпрацю. Завдяки цьому українські книжки українською та польською мовами можна нині знайти у книгарнях, бібліотеках та інших інституціях різних міст Польщі [11]. Видавництво «Час майстрів» наслідувало приклад і відкрило власну філію в польському Кракові [3]. Понад те, через Польщу книжкові вантажі легше перевозити і доставляти до інших країн — у Німеччину, Чехію, Австрію, Францію, Італію, Іспанію.

Поряд із волонтерською діяльністю, видавництва України активно шукають за кордоном додатковий прибуток. Так, для них досі є нагальною можливістю отримати грантову й доброчинну допомогу від

українських та закордонних інституцій. Підтримку статутної діяльності українських видавців здійснювали такі фонди та організації, як ось польський Fundacja Powszechnego Czytania, європейський House of Europe, німецький Goethe-Institut, американський USAID та інші. Підтримка від деяких з названих була особливо масштабною: тільки польська Fundacja Powszechnego Czytania підтримала 51 українське видавництво [8].

Нині 15 найбільш активних видавничих осередків України працюють над організацією партнерського друку тиражів, продажем прав та представленням українських авторів за кордоном, налагодивши для цього співпрацю з колегами у понад 20 країнах світу. Українські видання, які щогоріч виходять за кордоном, а також видавців та авторів, імена яких найбільше звучать в іноземному просторі, уже вшановують нагородами й почесними відзнаками. Дитяча література з України перебуває у топах продажів прав — зокрема, через велику кількість біженців з дітьми у країнах Західної Європи, які не тільки добре адаптуються, а й просувають українську видавничу культуру на місцях перебування в евакуації.

Висновки. Від 24 лютого 2022 року українські видавці примусово активізували міжнародну активність і за 9 місяців суттєво розширили обсяги й масштаби своєї діяльності за кордоном, якщо порівнювати з попереднім періодом ковід-пандемії. До цього їх спонукали вимушена евакуація найбільш активних працівників, інтерес з боку закордонних медіа в контексті кенселінгу російської культури на тлі відкритої агресії рф проти України та, відповідно, попит на нові переклади українських авторів у закордонних видавців. Відносно швидкій адаптації галузі до воєнних реалій посприяли ресурси передвоєнної «Підтримки», а також публікаційний успіх і міжнародне визнання українських авторів через численні відзнаки й літературні премії. Основними напрямками роботи українських видавничих організацій у вимушено закордонній діяльності стали продаж прав на книжки та волонтерська діяльність, спрямовані на допомогу українським біженцям. Найбільш підприємливі з видавців України змогли організувати друк своїх тиражів за кордоном на базі партнерських типографій. Лідерами в Україні з продажу прав на зарубіжні видання книжок своєї автури спромоглися стати у Видавництві Старого Лева та Vivat. Українські видавці з успіхом довели свою професійну адаптивність і продовжують нарощувати закордонні нематеріальні активи у вигляді портфелів перекладу та нових

договірних зобов'язань, користуючись активною підтримкою іноземних колег по галузі. На базі цього дослідження слід розгорнути аналіз теми зарубіжних контактів і взаємовигідного співробітництва українських видавців як надалі, так і ретроспективно, оскільки корпус досліджень з історії міжнародних видавничих контактів на відтинку в три десятиліття української Незалежності досі не сформований, є хіба окремі публікації неакадемічних авторів. Це є необхідною умовою для кращої медійної видимості та повноцінної культурної репрезентованості України в світовому просторі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Українські друкарні зараз // Читомо. 2022. URL: <https://chytomo.com/bez-paperu-zamovlen-i-zi-zrujnovanoi-u-infrastrukturoiu-chym-zhyvut-ukrainski-drukarni-zaraz/> (дата звернення: 20.10.22).
2. «Війна, що змінила Рондо» вийде у семи країнах світу! ВСЛ. 2022. URL: https://starylev.com.ua/news/viyna-shho-zminylya-rondo-vyyde-u-semy-krayinax-svitu?fbclid=IwAR0j4WDO_ox69v8O8Z1u50G1Q39qw0aARbxqqqKl2vRMxmF7N6rwIgSfNPM (дата звернення: 20.10.22).
3. Загоруй А., Хмельовська О. Воєнна акселерація: як українські видавці зміцнюють свій імідж і бізнес за кордоном // Читомо. 2022. URL: <https://chytomo.com/voien-na-akseleratsiia-ia-k-ukrainski-vydavtsi-zmitsniuiut-svij-imidzh-i-biznes-za-kordonom> (дата звернення: 20.10.2022).
4. Загоруй А. Як працюють українські видавці в умовах війни — опитування. Читомо. URL: <https://chytomo.com/iak-pratsiuiut-ukrainski-vydavtsi-v-umovakh-vijny-opytuvannia/> (дата звернення: 20.10.2022).
5. За програмою «Підтримка на сферу культури українці вже витратили понад 2 млрд гривень. Міністерство культури та інформаційної політики України : вебсайт Міністерства культури та інформаційної політики України, офіційний сайт. URL: <https://mkip.gov.ua/news/6922.html> (дата звернення: 20.10.2022).
6. Книжки без кордонів // Український інститут книги. 2022. URL: <https://book-institute.org.ua/uk/news/kategoriya-2/knizhki-bez-kordoniv-sche-3-kra-ni-pri-dnalisya-do-pro-ktu> (дата звернення: 20.10.2022).

7. Лісова Ю. Прибуток від книжки «Майя та її мами», виданої у Британії, піде на допомогу дітям з України. Читомо. URL: <https://chytomo.com/prybutok-vid-knyzhky-majia-ta-ii-mamy-vydanoi-u-brytanii-pide-na-dopomohu-ditiam-z-ukrainy/> (дата звернення: 20.10.2022).
8. На Великдень окупанти привітали склад видавництва «Ранок» градами. Без постраждалих. Читомо. URL: <https://chytomo.com/na-velykden-okupanty-pryvitaly-sklad-vydavnytstva-ranok-hradamy-bez-postrazhdalykh/> (дата звернення: 20.10.2022).
9. Оксана Забужко: «Я розповідаю історію того, як Захід прогледів російський фашизм» / Б. Неборак, С. Коровайний // The Ukrainians. 29 липня 2022. URL: <https://theukrainians.org/okšana-zabuzhko/> (дата звернення: 20.10.2022)
10. Український національний стенд на Франкфуртському книжковому ярмарку «Наполегливість існування» // Український інститут книги. 2022. URL: <https://ubi.org.ua/uk/activity/mizhnarodna-diyalnist/frankfurtskiy-knizhkoviy-yarmarok> (дата звернення: 20.10.2022).
11. Хмельовська О. 9 місяців вторгнення: як українські видавці працюють під час війни. Читомо. URL: <https://chytomo.com/9-misiatsiv-vtorhnennia-ia-k-zaraz-pratsiuiut-vydavtsiv-v-ukraini/> (дата звернення: 20.10.2022).

REFERENCES

1. Bez paperu, zamovlen` i zi zrujnovanoyu infrastrukturoyu: chy`m zhy`vut` ukrayins`ki drukarni zaraz [Without paper, orders and with a destroyed infrastructure: how are Ukrainian printing houses living now]. Chy`tomo. 2022. URL: <https://chytomo.com/bez-paperu-zamovlen-i-zi-zrujnovanoiu-infrastrukturoiu-chym-zhyvut-ukrainski-drukarni-zaraz/> (20.10.22).
2. «Vijna, shho zminy`la Rondo» vy`jde u semy` krayinax svitu! ["The War That Changed Rondo" will be released in seven countries of the world!]. VSL. 2022 URL: https://starylev.com.ua/news/viyna-shho-zminyla-rondo-vyyde-u-semy-krayinax-svitu?fbclid=IwAR0j4WDO_ox69v8O8Z1u50G1Q39qw0aARbxqqqKl2vRMxmF7N6rwIgSfNPM (20.10.22).
3. Zagoruj A., Xmel`ovs`ka O. Voyenna akseleraciya: yak ukrayins`ki vy`davci zmicznyuyut` svij imidzh i biznes za kordonom [Military acceleration: how Ukrainian publishers strengthen their image and

- business abroad]. Chy`tomo. 2022. URL: <https://chytomo.com/voienna-akseleratsiia-ia-ukrainski-vydavtsi-zmitsniuiut-svij-imidzh-i-biznes-za-kordonom> (дата звернення: 20.10.2022).
4. Zagoruj A. Yak prasyuyut` ukrayins`ki vy`davci v umovakh vijny` — opy`tuvannya [How Ukrainian publishers work in the conditions of war — a survey]. Chy`tomo. URL: <https://chytomo.com/ia-pratsiuiut-ukrainski-vydavtsi-v-umovakh-vijny-opytuvannia/> (20.10.2022).
 5. Za programoyu yePidtry`mka na sferu kul`tury` ukrayinci vzhe vy`t-raty`ly` ponad 2 mlrd gry`ven`. Ministerstvo kul`tury` ta informacijnoyi polity`ky` Ukrayiny` : vebsajt Ministerstva kul`tury` ta informacijnoyi polity`ky` Ukrayiny`, oficijny`j sajt [Ukrainians have already spent more than 2 billion hryvnias under the program eSupport for the sphere of culture. Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine: website of the Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine, official site]. URL: <https://mkip.gov.ua/news/6922.html> (20.10.2022).
 6. Kny`zhky` bez kordoniv // Ukrayins`ky`j insty`tut kny`gy` [Books without borders // Ukrainian Institute of Books.]. 2022. URL: <https://book-institute.org.ua/uk/news/kategoriya-2/knizhki-bez-kordoniv-sche-3-kra-ni-pri-dnalisya-do-pro-ktu> (20.10.2022).
 7. Lisova Yu. Pry`butok vid kny`zhky` «Majya ta yiyi mamy`», vy`danoyi u Bry`taniyi, pide na dopomogu dityam z Ukrayiny` [Profits from the book "Maya and her mothers", published in Britain, will go to help children from Ukraine. Let's read.]. Chy`tomo. URL: <https://chytomo.com/prybutok-vid-knyzhky-majia-ta-ii-mamy-vydanoi-u-brytanii-pide-na-dopomohu-ditiam-z-ukrainy/> (20.10.2022).
 8. Na Vely`kden` okupanty` pry`vitaly` sklad vy`davny`cztva «Ranok» gradamy`. Bez postrazhdaly`x [On Easter, the occupiers greeted the staff of the Ranok publishing house with hail. No casualties. Let's read.]. Chy`tomo. URL: <https://chytomo.com/na-velykden-okupanty-pryvitaly-sklad-vydavnytstva-ranok-hradamy-bez-postrazhdalykh/> (20.10.2022).
 9. Oksana Zabuzhko: «Ya rozpovidayu istoriyu togo, yak Zaxid proglediv rosijs`ky`j fashy`zm» [Oksana Zabuzhko: "I tell the story of how the West saw through Russian fascism"]. B. Neborak, S. Korovajny`j. The Ukrainians. 29 ly`pnja 2022. URL: <https://theukrainians.org/oksanazabuzhko/> (20.10.2022).
 10. Ukrayins`ky`j nacional`ny`j stend na Frankfurts`komu kny`zhkovomu yarmarku "Napolegly`vist` isnuvannya" [Ukrainian national stand at

the Frankfurt Book Fair "Persistence of Existence"]. Ukrayins`kyj insty`tut kny`gy`. 2022. URL: <https://ubi.org.ua/uk/activity/mizhnarodna-diyalnist/frankfurtskiy-knizhkoviy-yarmarok> (20.10.2022).

11. Xmel`ovs`ka O. 9 misyaciv vtorgnennya: yak ukrayins`ki vy`davci pracyuyut` pid chas vijny` [9 months of invasion: how Ukrainian publishers work during the war. Let's read]. Chy`tomo. URL : <https://chytomo.com/9-misiatsiv-vtorhnennia-iak-zaraz-pratsiuiut-vydavtsiv-v-ukraini/> (20.10.2022).